

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio X. De Reliquis Virtutibus Iustitiæ Annexis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

DISPUTATIO DECIMA

De Reliquis Virtutibus Justitiæ Annexis.

QUÆSTIO I.

De Pietate & Observantia.

1. *Varia accipio vocis pietatis.*

PIETAS aliquando sumitur generaliter pro Religione, quâ Deus colitur: quia autem is colitur quovis opere bono, hinc omne opus bonum dici solet opus pietatis. Secundò accipi solet Pietas pro operibus misericordiæ, quæ cum à Deo maximè mandentur, ipse licet neminem, quem reveratur, habeat, plus tamen nominari solet. Tertio sumitur Pietas pro speciali virtute, Justitiæ affini, quæ definiiri solet, Virtus quâ debitum honor & obsequium deferitur iis, qui post Deum sunt præcipui ortus nostri auctores. Quales sunt primo parentes: secundò patriæ: tertio consanguinei, quatenus in ipsis est aliqui parentum. Sic enim per virtutem Religionis inclinamur ad exhibendum cultum Deo, tamquam primò nostræ creationis principio: ita quoque per virtutem Pietatis inclinamur ad exhibendum cultum & obsequium parentibus & patriæ tamquam præcipuis post Deum vitæ nostræ auctoribus & conservatoribus.

Quid pro in hie sumitur.

2. *Obligat ad reverentiam parentum externam, Et internam.*

Potro tenemur ex virtute Pietatis ad cultum & reverentiam parentum, non solum externam, quæ præstatur signis & officiis externis, v. g. illis assurgendo, salutando, honorificè de illis loquedo, damna ab illis propulsando &c. sed etiam ad internam, quæ consistit, tum in positivo actu amoris, benevolentie, æstimationis &c. tum in odii, malevolentie, rancoris, contemptus, interni &c. fuga.

3. *Qui peccat in mortem contra externam parentum reverentiam.*

Hinc qui verbo, gestu aliove modo gravem in communi æstimatione hominum, juxta legem Regionis, parentibus irreverentiam inferit, mortaliter peccat. Indicat passim id sacra Scriptura: Exodi 21. Proverb. 20. Deuteron. 27. & alibi, & quidem injuriam, quæ aliis hominibus illata foret mediocri, notat Marchant Tom. 2. Tract. 5. Tit. 1. quæst. 2. dub. 1. esse gravem, si parentibus inferatur, quod in nonnullis casibus specificat Bossius V. Filium num. 4.

Item est dicendum de talibus prolium actionibus, quæ sunt graviter exacerbati-væ, contristativæ vel afflictivæ parentum, ut indicatur Proverb. 19. & alibi. Quænam

autem in hac parentum exacerbatione vel afflictione sit materia gravis, videri potest apud Marchant sup. dub. a.

Similiter qui gravi odio, malevolentia, indignatione, contemptu in parentes suos fertur mortaliter peccat: estque hæc circumstantia necessariò in confessione explicanda, ut observat post alios Bossius sup. num. 2. eò quòd illi actus habeant specialem malitiam oppositam pietati parentibus debitæ. Possent ulterius varii casus in particulari hic proponi, in quibus pietatis erga parentes obligatio solet examinari, v. g. ad quid in necessitate parentum teneatur filius ante vel post ingressum & professionem Religionis: item ad quid obligetur ante assumptionem status matrimonialis, sed quoniam hæc alibi sufficienter tradita sunt, non sunt hic repetenda.

4. *Qui contra internam.*

Ex dictis patet Pietatem esse specialem virtutem ab aliis distinctam, utpote quæ habet speciale objectum, in quod sub ratione aliqua particulari tendit. Hoc porro objectum est cultus & obsequium parentibus & patriæ debitum ratione nostræ principationis & conservationis. Cultus quidem est objectum quod; ratio vero formalis, sub qua à Pietate respicitur, est ratio debiti orti ex principatione, quod debitum adeo magnum est, ut juxta Philosophum à nobis exhaustiri non possit per redditionem æquivalentis, intellige in eodem rerum ordine: alioquin potest filius parentibus, non solum æquale, sed & majus beneficium exhibere, ut si eos ab infidelitate convertat & spiritualiter in Christo regeneret. Per hos tamen non extinguitur in filio obligatio Pietatis: sed hæc semper manet, etiam post mortem parentum, quos defunctos si filius in honore vel sancta lædat, contra pietatem peccat.

5. *Pietas est specialis virtus. Eius objectum materiale. Formale.*

Objectum cui principale hujus virtutis sunt parentes: deinde patria, velut quæ parentes fovet, & necessaria & opportuna ad ortum & educationem filiorum suppeditat. Tertio consanguinei, in quantum aliquid de parentibus communicant.

6. *Item objectum cui.*

Quæ de Pietate in parentes carnales dicta sunt cum proportionem extendit Lessius l. 2. c. 46. num. 9. ad virtutem, quæ respicit debitum, quod parentibus spiritualibus, tamquam secundariis vitæ spiritualis auctoribus, est reddendum. Sed hæc virtus potest etiam sub Observantia comprehend

7. *Dicta applicari possunt virtuti parentibus spiritualibus debitum reddenti.*

hendi, de qua jam est agendum.

8. *Objervantia unde dicitur.*

Itaque observantia dicitur ab observando: observare autem proprie est aliquid anxie speculari vel notare. Unde Superiores debite observamus, si eos velut anxie contemplantur, tum reverendo, tum ad eorum actiones, quibus aliquid petunt vel imperant, attendendo.

Quid sit.

Recte autem dicitur Observantia esse virtus, qua debitus cultus exhibetur Superioribus & aliis, qui nos gubernant actu vel potentia. Unde sicut Pietas defert cultum parentibus, tamquam ortus & educationis nostrae praecipuis post Deum principiis, ita quoque Observantia defert cultum Superioribus, tamquam principiis gubernationis & directionis. Ex quo etiam liquet discrimen inter Pietatem & Observantiam.

Qualiter a pietate differat.

Deinde ex his patet objectum quod Observantiae esse cultum propter gubernationem nostram deferendum iis, qui nos actu gubernant & dirigunt, vel saltem adeo sunt excellentes, ut de per se sint capaces regiminis nostri. Ratio vero formalis, quae cernitur in objecto quod, est ratio debiti, orti ex gubernatione actuali vel possibili jam dicta. Objectum denique cui sunt Superiores & aliae personae in dignitate constitutae, nos gubernare idoneae. Ratio autem formalis, sub qua observantia illas spectat, est actualis vel aptitudinalis gubernatio seu directio.

9. *Objectum ejus materiale.*

Formale.

Est objectum cui.

Ex quo ulterius constat obligationem Pietatis majorem esse, quam Observantiae: majus enim est principium ortus, quam gubernationis. Quod si directores nostros colamus in quantum curant bonum commune, hoc non erit proprie loquendo officium Observantiae, sed Pietatis in patriam, inquit *Sylvius quaest. 107. art. 3.* vel iustitiae legalis, ut inquit *Lessius supponum. 15.* Unde Principi in extrema necessitate debet potius succurri, quam patri in pari necessitate constituto, non ex obligatione Observantiae, considerando Principem, quatenus te gubernat, sed ex obligatione Pietatis in patriam vel iustitiae legalis, considerando ipsum, quatenus est persona publica, quae regno aut provinciae praesidet.

10. *Minus quam Pietas obligat.*

In pari ratione gravius Princeps preferendus patri.

11. *Qualiter contra observantiam peccatur.*

Tamen si ergo Observantia minus, quam pietas, vere tamen obligat: idcirco contra hanc virtutem peccant, qui in Superiores verbo, gestu aliove signo sunt irreverentes: graviter autem malitiae ex anedictis de gravitate peccatorum, contra virtutem Pietatis commissorum, proportionem servata, defumi potest: quae enim alias esset levis vel mediocri irreverentia, potest esse gravis, si Superiori illata cenleatur in communi hominum aestimatione ejus auctoritati, reverentiae, vel dignitati graviter adversari.

Observantia alia defert Superioribus cultum ob excellentiam politicam vel humanam, & vocatur observantia politica: alia ob dignitatem vel perfectionem cum Religione conjunctam vel ad numen divinum ordinatam, & vocatur Religiosa. De quibus & aliis ulterioribus Observantiae speciebus latius videri potest *Lessius sup. dub. 3.*

12. *Observantia est virtus.*

QUESTIO II.

De Obedientia & Inobedientia.

Obedientia sic dicta est quasi obedientia: quia per eam praecipuum Superiorum quasi auditur & admittitur. Duplex autem solet communiter assignari obedientia, materialis videlicet & formalis. Materialis dicitur, per quam exequimur quemlibet actum praecipuum, nisi non fiat expressa contentione, ut praecipuum impleamus. Haec obedientia non est specialis virtus: sed ad omnes virtutum actus, qui sunt sub praecipuo, se extendit. Obedientia formalis est, qua praestatur opus praecipuum sub hac ratione, quia praecipuum est: & haec est specialis virtus: quia, etiam si ad omnes virtutum actus se extendat, tamen eos sub formali quadam ratione considerat, sub qua ab aliis virtutibus non attingitur, videlicet quatenus debiti sunt ratione praecipui.

13. *Obedientia unde dicitur.*

Alia est materialis.

Formalis alia.

Objectum materiale quod obedientiae est omne opus praecipuum. Objectum formale quod est debitum ratione praecipui seu honestas specialis in actu resultans, ex eo, quod sit a Superiore praecipuum. Objectum cui est Superior. Unde qui Superiorem non habet, formalem obedientiam incapax est.

14. *Quodnam sit hujusmodi.*

Obedientiae variae sunt species pro varietate potestatum imperandi: sicut enim alia est potestas praecipua divina, alia humana, & haec rursus vel Ecclesiastica vel politica, cui annectitur oeconomicum sive domesticum, ita quoque obedientia alia est divina, alia humana, & haec rursus alia est Ecclesiastica, alia politica sive civilis, quae membra ulterius subdividi possunt.

15. *Varia enim vocantur obedientia formalis sive virtus.*

Haec porro obedientiae species non nisi accidentaliter inter se differunt, ut post *D. Thomam q. 104. art. 2. ad 4.* docet *Lessius c. 46. n. 26. Sylvius ad quaest. & art. D. Thomae cit.* Ratio est: quia, licet potestates praecipuae sint diversae rationis, obedientia tamen secundum se considerata tantum respicit opus, ut debitum ex praecipuo, lato ob eo, qui legitimam habet potestatem praecipuendi, qualiscunque illa potestas sit, sive divina, sive humana: haec enim potestatum distinctio per accidens & materialiter se habet ad obedientiam formalem. Unde

Non nisi accidentaliter distincta.

Unde rectè ait D. Bernardus Tractat. de Præcepto & Dispensatione c. 12. Sicq; Deus, sive homo Vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari præfecto obsequendum est curâ, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipi homo. Accedit, quod potestas Superior v. g. divina implicite includatur in humana, & eâ ratione utraque eandem specie obligationem suo præcepto inducat, ut latius prosequitur Lessius sup. Vide etiam quæ diximus Dist. 5. de peccatis quaest. 6.

16. Objectioni occurritur.

Potest quidem Obedientia adungi alia virtus v. g. Religionis, si quis propter Dei reverentiam ejus præcepta implet. Pietatis, si quis parentibus obtemperet propter paternam potestatem, quam explicite considerat, & ex ea tamquam motivo ad præcepti impletionem se accingit: hoc tamen non est necessarium ad formalem obedientiam, quæ solum requirit, ut opus procedat ex affectu satisfaciendi præcepto, sub generali & præcisa ratione præcepti considerato.

17. Obedientia præstantia.

Hujus virtutis Obedientiæ christiana, seu omnibus christianis communis (de Religione, quæ adhuc est perfectior, agere actum est) præstantia patet tum ex bonis, quæ propter Deum contemnit, tum ex speciali suo objecto. Et quidem si priori modo præstantia virtutum æstimetur, optimè docet D. Thomas sup. art. 3. Obedientiam omnibus virtutibus moralibus anteposendam: quia Obedientia propriam contemnit & abjicit voluntatem: ceteræ autem virtutes morales non nisi bona temporalia. Si verò posteriori modo virtutum præstantia æstimetur, Religio est Obedientiâ præstantior, utpote quæ proximius, quàm Obedientia, ex se erga Deum versatur, ei debitum cultum deferendo.

Est inferior Religione.

Quo sensu melior sit obedientia quam victimis.

Nec obstat illud 1. Regum 15. Melior est obedientia, quam victima: nam sensus est, melius est facere, quod Deus jussit, quàm, eo omisso, offerre victimas voluntarias aut prohibitas, ut inquit *capide*, in D. locum. Similitè virtutibus supernaturalibus, tamquam immediatè Deum spectantibus, Obedientia omnino est inferior.

18. Formalis obedientia non est sub præcepto.

Petes, An Obedientia formalis sit sub præcepto? Resp. Neg. quia nullam exat hujusmodi præceptum, quo Deus vel ecclesia mandat opus impleri ea intentione, ut præcepto satisfiat: sed ad cuiuscumque præcepti impletionem sufficit, ut opus præceptum faciamus propter intrinsecam ejus bonitatem, aut ut Deo placeamus. Immo probabile est Superiorem humanum non posse præcipere

Hermet. Sum. Theol. Pars III.

re, ut opus ex formalis obedientia fiat: tum quia iste modus operandi non est necessarius, ut opus illud sit actus virtutis, cum possit esse talis ratione propria & intrinsecæ suæ bonitatis: vel quia fit ex motivo alterius virtutis, v. g. charitatis, absque intuitu præcepti: tum quia actus internus probabilitè non potest præcipi ab homine, nisi quatenus est necessarius ad constituendum externum in aliqua virtutis specie. De quo vide plura in Tract. de Legibus Dist. 3. Quaest. 8.

Foris ne præcipi potest ab homine.

Obedientiæ opponitur inobedientia, quæ, sicut obedientia, alia est materialis, alia formalis. Illa est cuiusvis præcepti transgressio. Unde est circumstantia generalis cum quovis peccato transcendens: estque gravis vel levis, prout præceptum violatum graviter vel leviter obligat. Hæc est violentio præcepti, ut præcepti, ut quando illud violatur ex intentione expressa ipsum violandi & suo facto ei adversandi. Continet autem hæc inobedientia duplex peccatum, unum consistens in prævaricatione præcepti obligantis ad faciendum vel omittendum opus; alterum consistens in transgressione præcepti, ventantis contemni mandatum Superiorum.

19. Obedientiæ opponitur inobedientia. Alia est materialis, Alia formalis.

Duplicem malitiam continens.

Inobedientia formalis ex genere suo est peccatum mortale: graviter enim adversatur rectæ rationi nolle præcepto obedire, ex intentione expressa illud violandi, & consequenter illud contemnere: quem contemptum declarat Sanctus Bernardus de Præcepto & Dispensatione cap. 14. explicans illud 1. Regum 15. Quasi peccatum violandi est repugnare, & quasi scelus idololatria, nolle acquiescere, ubi dicit: Non est non acquiescere, sed nolle acquiescere, ut non infirmis simplex ipsa transgressio: sed voluntaria superba contemptio scilicet idololatria reputetur: non est enim id ipsum nolle obedire & non obedire hoc quippe interdum erroris est, nonnumquam & infirmitatis: illud verò aut odiosa pertinacia aut contumacia non ferenda. Quanto autem major est ille, qui præcipit, tanto majus peccatum est, esse illi inobedientem, inquit Sylvestrus quaest. 105. conclus. 1. Unde gravius peccatum est formalis inobedientia, erga Deum, quàm erga hominem commissa.

20. Ex genere suo est mortale.

Ergo gravius quo major Legislator committitur.

Nec refert, quod Deus præcipiat obedientiam Superioribus, tamquam vires suas gerentibus, exhibendam: idcirco Luca 10. Christus dicat: Qui vos spernit, me spernit: nam formalis contra Superiorem humanum inobedientia est tantum materialis contra Deum, quando violatur præceptum humanum, ut

21. Objectioni solvitur.

tale, sine formali & explicita intentione contraveniendi præcepto divino, pro ut fieri potest.

22. *Potest esse ventalis ex inconsideratione actus.*
 23. *An sit specialis virtus materia.*
 Formalis inobedientia potest esse venialis & imperfectione actus non satis deliberati. An similiter ex parvitate materiae, non ita constat: & quidem si procedat ex perfecto & absoluto contemptu præcepti vel Superioris quæ talis, omnino dici non potest, levitatem materiae nunquam à mortali excusare, sive legislator sit Deus, sive homo, ut latius patet ex dictis de Peccatis Disp. 7. num. 63. & seqq. Si verò non procedat ex absoluto contemptu, veluti si quispiam non obediatur Superiori, ut contraveniat ejus præcepto in minimo, paratus tamen absolute ipsi obedire in majoribus, docet Sylvius sup. articulo 1. talem inobedientiam esse solum venialem, sed quòd non involvat contemptum nisi imperfectum. Vide quæ diximus loco citato. De Peccatis num. 65. in fine.

QUÆSTIO III.

De Gratitude & Vindicatione.

24. *Quid gratitudo.*
 GRATITUDO, quæ & gratia dicitur sumitur pro virtute, quæ respicit debitum ex beneficio natum. Unde inclinatur ad beneficium beneficio compensandum: describiturque ab Augustino L. 83. qq. quæst. 31. in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur. Extendit se ad omnes, à quibus aliquod beneficium accepimus, ut ad Deum, parentes, Superiores & homines privatos.

24. *An sit specialis virtus.*
 Est autem virtus hæc specialis ab alijs distincta: nam ex eo, quòd beneficii beneficio compensetur, specialis resultat honestas, utque gratitudini, & non alteri virtuti, propria. Quod quidem satis patet in gratitudine erga particularem benefactorem, qui privatum aliquod beneficium nobis contulit. Si verò attendatur debitum, ortum ex beneficijs collatis à Deo & parentibus, censet Viggers dub. 3. num. 13. post D. Thomam quæst. 106. art. 1. & alios gratitudinem non distingui à Religione & Pietate: idem est de observantia, si spectetur debitum, natum ex beneficio gubernationis à Superioribus accepto. Vide Lessium cap. 47. numero 2. & sequentibus.

25. Officia gratitudinis possunt quinque

enumerari. Primum beneficii æstimatio, si non ex rei magnitudine, saltem ex affectu donantis, qui in beneficijs gratuitis semper est considerandus, juxta illud Seneca lib. 1. de Benef. cap. 6. Beneficium non in eo, quod sit aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo.

Secundum est benigna acceptatio: alius enim & beneficium & animus donantis contemni censetur, & ulteriorum beneficiorum collationi via præcluditur. Per ipsam verò benignam acceptationem, veluti alicujus commodi vel oblationis in animo donantis causativam, censetur aliqua inchoata compensatio pro beneficio fieri, juxta illud Seneca lib. 2. de Benef. cap. 35. Vis reddere beneficium? accipe benigne.

Tertium est gratiarum actio, quæ consistit in benevola accepti beneficii protestatione ad benefactorem cum quadam sui subjectione & obligationis recognitione directa. Estque hæc gratiarum actio quædam beneficii compensatio, quatenus per eam benefactor honore afficitur, & quædam in ipso majoritas agnoscitur. Est autem magis accommodanda affectui dantis, quam rei donatæ, ut docet D. Thomas sup. articulo 5.

Quartum est grata commemoratio, id est, ut tempore & loco habeatur memoria beneficii accepti, non solum apud nos, sed etiam apud alios, datâ occasione referendo & ad laudem ac honorem benefactoris condigne exaltando beneficii magnitudinem. Alioquin qui beneficii collati obliviscitur, conferendorum indignus convincitur: ut proinde merito dicat Seneca lib. 5. Benef. cap. 1. Ingratissimus omnium est, qui beneficii oblitus est.

Quintum est reciproca beneficii præstatio sive relatio, ut videlicet tempore & loco beneficium re vel obsequio reddatur: quamvis enim beneficium statim sit recompensandum quoad benevolentiam animi affectum, non tamen quoad doni retributionem, quæ tunc deponenda est, quando benefactori videtur futura opportuna, ac proinde non nimis citò, nec minus tardè, sed pro opportunitate benefactoris beneficium est beneficium compensandum.

Ex his patet non solum opulentos, sed etiam pauperrimos posse esse gratos pro beneficijs acceptis, nimirum benefactorem honorando, laudando, pro eorum orando, ipsi gratias agendo, beneficium benevolenti animo, quando datur, acceptando & retinendo, ut observat Sylvius quæst. 107. art. 3. ubi etiam Quæst. 106.

106. art. 3. addit gratiam deberi benefactori, etiam si hic postea iniuriam inferat: ad quod, licet nullum antea beneficium contulisset, oportet tamen ei ignoscere: cum autem nunc quidem laeserit, sed praeterea beneficium contulerit, debetur ei plus, quam venia. Ita ille.

27. Ingratitudo gratitudinis opposita alia est materialis. Et quale peccatum;

Virtuti gratitudinis opponitur virtus ingratitudinis: sicuti autem inobedientia alia est formalis & alia materialis: ita quoque ingratitudo. Materialis committitur, quando omittitur aliquod debitum gratitudinis officium, vel quidpiam contra benefactorem positivè committitur, non tamen ex eius contemptu. Non est hæc ingratitudo grave peccatum (immo potest quandoque esse nullum, ut docet *Lessius sup. dub. 3. nu. 18.*) nisi sit graviter contra aliam alterius virtutis obligationem. Formalis dicitur, quando in re vel in mente beneficium contemnitur, veluti benefactorem ejusve animum despiciendo, aut minoris, quam par est, aestimando, obligationis erga illum elidendi gratiâ. Est autem hæc ingratitudo duplex, alia privativa & alia contraria, privativa dicitur, quando quis non agnoscit beneficium, quod, quando & ubi deberet agnoscere: contraria, quando insuper fit aliquid veræ gratitudini repugnans.

Alia formalis.

Et hæc virtus alia est privativa & alia contraria.

28. Privativa quando fit peccatum mortale;

Ingratitudo privativa potest esse mortalis, si procedat ex temerario iudicio, ut si sine sufficienti fundamento iudicetur beneficium ex simulato affectu datum, & ideo debita tempore & loco gratitudinis officia omittantur: potest tamen esse venialis ex levitate & imperfectione contemptus vel ex levitate materiæ, nisi ratione scandalii aut alio ex capite gravis accedat malitia. Contraria similiter gratitudo pro conditione ejus, quod agitur, quandoque est veniale peccatum, quandoque mortale, & quidem speciale, quando committitur in benefactorem, quatenus talem, ut post *D. Thomam, Tannerum & alios* observat *Viggers dub. 4. num. 20.*

Quando veniale.

Item quando contraria.

29.

Vindictio incidit cum iustitia vindicativa, respicitque debitum ex delicto ortum, cui satisfacit per condignæ poenæ inflictionem: atque adeo ponit æqualitatem inter delictum & poenam. Definitur autem esse virtus, quâ persona habens publicam auctoritatem pro delicto condignam imponit poenam. Dicitur habens publicam auctoritatem: quia privatâ auctoritate vindictam sumere non licet, juxta illud *Roman. 12. Non vosmetipsos defendentes*, id est, ulciscen-

Quid vindicatio.

Non licet privatis hominibus.

Herincæ Sum. Theol. Pars III.

res seu vindicantes, ut videre est apud *A. Lapide in D. lectum.*

Postquam nihilominus privati homines hujus virtutis honestate frui: quamvis enim per se vindicationem exercere nequeant, possunt tamen affectu & voluntate optare, ut delictum puniatur: tum quia id honestum est, tum quia sic debitus ordo servatur, & si quid colapsum est, ad debitum ordinem revocatur, injuriaque parti læsæ compensatur, qui fines ab ipso quoque iudice, poenam infligente, attendi debent, ut puniendo actum justitiæ vindicativæ exerceat: alioquin, si poenam infligat, ut reo malè sit, non actum virtutis, sed odii committit, uti & quilibet privatus idem ad eundem finem optando.

30. Qui tamen hujus virtutis honestate non necessario desituntur.

Vindicationi se immisceat justitia commutativa, quatenus iudex, ex pacto tacito vel expresso cum Republica inito, tenetur delinquentibus poenam correspondentem infligere, sicuti custos tenetur furem à stiva, quam ex pacto custodit, arce, ac proinde tenetur ad restitutionem damnorum ex neglectu vindictæ Republicæ vel parti læsæ obvenientium. Si actus vindictæ spectetur tamquam medium, boni communis conservativum, pertinebit vindictio ad justitiam legalem, quæ inclinat membra communitatis ad procurandum bonum totius. Si denique ordinetur ad bonum privatum vindicantis vel alterius, pertinebit ad charitatem sui vel proximi, ut latius prosequitur *Smising. De Deo uno Tract. 3. Disp. 4. num. 77.* ubi censet nullum justitiæ vindicativæ actum dari, quin ad aliquam aliam virtutem pertineat, neque ullam dari obligationem ex ea provenientem, nisi se immisceat alterius virtutis obligatio. Unde concludit vindicationem non esse specialem aliquam virtutem.

31. An sit specialis virtus.

Econtra *Viggers dub. 5. num. 23.* post alios communitate, ut ex *Tanhero* refert, putat vindicationem esse specialem quandam virtutem, veluti quæ versatur circa specialem rationem honesti, consistentem in hoc, quod malefactori debita poena, secundam mensuram delicti, infligatur & læso per peccatum reparetur suo modo ablatum, quod per se decens est, ut præmiserat *n. 21.*

Vitia huic virtuti opposita sunt crudelitas & nimia remissio: hæc per defectum, illa per excessum. Vide quæ diximus *Disp. 2. de Temperantia n. 101.*

32. Vicia illi opposita.

QUÆSTIO IV.

De Veritate & Mendacio.

33.
Quia vir-
tus v. m.
est.

Vnde ejus
obligatio
nascitur.

34.
Malitia
mendacii
oppositi in
quo consi-
stat.
Ejus defini-
tio allega-
tur.

Dividitur in
illud quod
committi-
tur verbis
& quod fa-
ctis.

35.
Item in ja-
ctantiam &
ironiam.

Denique in
jocosum of-
fensum &
pernicio-
sum.

36.
Omne est
intrinsicè
malum.

VERITAS prout hic sumitur est virtus inclinans ad rectum usum sensuum exteriorum, ad mentem nostram patefaciendam institutorum, ut videlicet menti & conscientiæ sint conformia, sive eam foris significando, qualis intus latet. Oriturque hujus conformitatis obligatio ex ipsa natura rationali, quatenus instituta est, ut sit socialis, qualis esse non potest, nisi per voces aliaque signa externa homines mutuas suas cogitationes mentesque transfundant & externæ manifestationi credant. Cujus credulitatis fundamentum est debitum illud veracitatis, quod quisque in verbis & alijs signis externis servare æstimatur.

Unde malitia mendacii veritati oppositi, consistit in eo, quod quis aliud significet verbis vel factis, & aliud habeat in mente, quod in violationem & dissolutionem humanæ societatis & commercii tendit. Definatur esse locutio contra mentem, sub locutione comprehendendo quamlibet externam significationem, sive verbis fiat, sive scripto, sive gestu, sive alia ratione: aliud enim mendacium committitur verbis, aliud factis: illud propriè & simpliciter vocatur mendacium; hoc simulatio. Atque hoc modo mentiuntur, qui in gestibus & alijs externis actionibus præ se ferunt gaudium, dolorem, compassionem, amicitiam &c. cum nihil horum subsit. Hujus species est hypocrisis, quæ videlicet quis se simulat iustum, pium aut virtuosum, cum non sit.

Aliiter dividitur mendacium in jactantiam, dum quis major de se prædicat, quam revera subsint, & ironiam, dum minora prædicat, vel laudabilia negat, quæ tamen insunt. Unde ironia veritati opponitur per defectum, jactantia per excessum. Denique mendacium dividitur in jocosum, quod voluptatis seu recreationis causâ dicitur; officiosum, quod utilitatis causâ, & perniciosum, quod in injustam alterius læsionem cedit.

Omne mendacium, sive verbis, sive factis committatur, est ita intrinsicè malum, ut nullo casu sit licitum. Patet ex c. Super eo de Usuris, ubi Innocentius III. ait, Divini verbi præcepto prohiberi, ne quis, etiam pro alterius vita servanda, mentatur. Constat etiam ex Scripturis passim obvius Levit. 19. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque pro-

ximum suum. Psal. 13. Verbum mendax iustum detestabitur. Ad Coloss. 3. Nolite mentiri invicem & alibi. Consonant quoque Sancti Patres (& post eos Theologi communiter) inter quos Sanctus Augustinus duobus libris id ipsum fusè tradit, quorum unus est de Mendacio & alter contra Mendacium.

Non defuerunt tamen olim, qui mendacio patrocinantes ipsum licere putaverint. Tales fuerunt plerique Philosophi gentiles, ut Sophocles, Euripides, Democritus, quin & ipse Plato, ac post eum Origenes apud Hieronymum lib. 1. contra Rufinum cap. 4. qui auctoritate Platonis deceptus, magnam post se Græcorum sequelam traxit. Putat tamen Lessius cap. 47. dub. 6. numero 39. plerisque posse excusari, quod mendacium vocent etiam orationem alio sensu dictam vel habentem tacitam mentis limitationem, seu restrictionem. Ut autem sciatur, quæ restrictio mentalis sit propriè dictum mendacium & quæ non.

Nota, nos posse varijs modis loqui alio sensu, quam ab audiente intelligatur, ac in primis utendo æquivocatione vel amphibologiæ in verbis, quæ secundum communem usum duplicem habent sensum, serè æquè communem ut, *Mio tē Eactia Romanos vincere posse*. Hujusmodi æquivocatione uti, supposita iustâ causâ (secus est eâ seclusâ, cum virtus veracitatis obliget, ne sponte detur audienti occasio erroris, sicut aliæ virtutes obligant, ne alteri sine causa detur occasio vitiorum oppositorum) non est malum: cum enim oratio externa verè sit de se manifestativa sensus à loquente intellecti, non potest ullo modo habere rationem mendacii, adeoque per se licet. Quod autem detur audienti occasio erroris, nihil refert: qui loquens eam non tenetur vitare suppositâ iustâ causâ.

Secundò potest oratio externa, à nobis exterijs prolata, habere quidem duplicem sensum, sed unum communius, alterum verò rarijs usitatum. Quo modo *Matth. 11. Joannes Baptista dicitur Elias*, videlicet functione officio. Talem etiam orationem ex iustâ & rationabili causa loquens de per se potest intelligere in alterutro sensu, etiam minus obvio, licet audiens inde sumat occasionem erroris, modo aliud malum inde non sequatur, quod præsentis causæ præponderet: nam talis etiam oratio prout exterijs profertur, est conformis menti & conscientiæ loquentis, adeoque à malitiâ mendacii planè liberata seclusâ tamen iustâ causâ id non licet, ut patet ex dictis n. præced.

Tertio

40. Tertio possunt alii loqui, & tendo talibus verbis, quae secundum se sumpta, & prout exterius pronuntiantur sunt falsa, etiam suppositis omnibus circumstantiis hic & nunc consignificantibus, si tamen jungantur cum illis, quae in mente retinentur & à loquente subintelliguntur, sunt vera; ut si quis dicat, dabo tibi librum, in mente retinendo conditionem hanc, si tibi debeam, sub qua & non aliàs, dare vult. De hoc tertio modo potissima est difficultas, an restrictio mentalis sit licita, nec ne. Suarez Tom. 2. de Relig. Pract. 4. lib. 3. cap. 10. & 11. Lessius cap. 42. dub. 9. num. 47. Reginaldus, Sanchez & alii, quos citat & sequitur Diana Part. 3. Tract. 6. Resol. 30. affirmant. Maldersus verò Sylvius, Layman, Coninck & alii apud eundem Diana loc. cit. negant. Cum quibus

dendum est, qui putat aliquando esse mentis, ne forte & tunc mentatur, cum praecipit, & credamus.

Dices I. Non tenetur homo totam mentem suam circa rem, de qua est sermo, aperire: adeoque non tenetur omnia verba exprimere, quibus ea aperitur, & consequenter poterit partem exprimere & partem tacitus addere. Resp. est homo non tenetur simpliciter totam mentem suam audienti aperire, tenetur tamen in expressione, quae per orationem externam fit, non admittere difformitatem inter mentem suam & externam orationem, alioquin secundum se futuram falsam, & veram mendacii malitiam inficiendam, ut ex antedictis satis patet.

Dices II. Qui utitur restrictione mentali, non intendit orationem externam solitariè secundum se sumptam, aliter, sed tantum quatenus conjuncta est cum verbis tacite in animo subintellectis, quod fieri potest sine mendacio, ut constat ex facto Ezechielis Prophetae, ita suam prophetiam incipientis, Et factum est, quae verba explicans D. Gregorius homil. 2. in Ezechielem dicit, cum ita incipere, quia internam orationem cum externa conjungit. Resp. cum interna loquentis intentio verbaque tacite subintellecta audienti non innotescant, revera totum illud, quod habet rationem signi, manet falsum, veluti internae menti difforme, & consequenter in mendacium degenerat.

Ad id, quod additur de Ezechiele, dicendum est, quod sumendo particulam, & per modum conjunctionis, Propheta visioni, seu internae cum Deo locutioni intentus, immediatè connectit externam locutionem, non quidem ita, ut externa secundum se sit falsa, sed hæc loquendi formulam innuendo se exterius continuare locutionem, quam interiùs cum Deo inchoaverat. Hoc & non aliud vult D. Gregorius. Verum A Lapide in D. locum Ezechielis post S. Augustinum in Psalm. 4. Origenem, Maldonatum & alios, notat vocem, & per Pleonasmum (id est per redundantiam seu superfluum) addi, more Hebræorum, libros suos vel narrationes per particulam, vau, id est, & exordientium, ut alijs exemplis ostendit A Lapide ibidem.

Dices III. Dum quis solus secum loquitur, orationem partim exterius proferens, partim in animo per mentalem restrictionem subiciens, non dicitur mentiri, quantumvis oratio externa seorsim sumpta esset falsa: ergo nec is, qui ita alteri loquitur. Resp. Neg. C. quia dum quis secum loquitur, men-

43. Soluitur Prima obiectio.

44. Secunda.

45. Tertia.

41. Pura restrictio mentali non licet uti.

Subcommissur mendacium.

Et dolus ab Augustino redarguitur.

42. Societas humana pervertitur.

Dicendum est restrictionem purè mentalem omnino esse illicitam. Probatur I. quia oratio, cum tali restrictione prolata, videtur continere verum mendacium: cum secundum totum id, quod in ea habet vim significandi, sit difformis conceptui loquentis, adeoque falsa: nam non significat secundum eam partem, quae intus reticetur, sed tantum secundum eam, quae exterius profertur, quippe quae sola ab audiente percipitur & in eo generat conceptum de re significata. Confirmatur ex Sancto Augustino lib. de Mendacio cap. 3. generaliter dicente, ille mentitur, qui aliud habet in animo & aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Similiter in illud Psalm. 51. Lingua dolosa ait: Quid est lingua dolosa? Ministra fallacia est lingua dolosa, aliud in corde gerens, aliud in ore promentium. Quod aequaliter habet locum, siue tacita in mente restrictio adjiciatur siue non: adeoque si quod ore profertur, seclusà restrictione solà mente concepta, contineat dolum ab Augustino redargutum, etiam continebit, dum tacita in mente restrictio accedit: cum hæc neque mutet rem significatam, neque vim significativam orationis exterius prolatae.

Probatur II. quia usus restrictionum mentalium totam societatem & commercium humanum evertit: utpote qui dat audienti semper animum dubitandi, an loquens non retineat in mente aliquam limitationem per orationem externam non significabilem, adeoque an loquenti sit fides adhibenda, idque verum est etiam si loquens expressè asseveret, se non uti restrictione mentali: quia in hoc ipso forte utitur eà, juxta illud Sancti Augustini lib. de Mendacio cap. 8. Quomodo crederemur Sum. Theol. Pars III.

tem suam, utpote probè notam, per externa signa indicare non debet: dum verò alteri loquitur, eam non nisi per verba prodit, quæ si menti sint dissona & falsa sunt & mendacium continent. Nec refert quod loquens non habeat expressam voluntatem mentienti, sed potius contrariam, quia licet habeat simplicem velleitatem non mentienti; habet tamen voluntatem interpretativam, & que efficacem mentienti, hoc ipso, quo vult efficaciter proficere orationem sola restrictione mentali, & non aliter verificabilem. Alia quæ objici possent, vide soluta *Diff. 3. de Fide Quæst. 3.*

46. *Similiter in juramento illicita est restrictio purè mentalis.*
 Ex his patet restrictionem purè mentalem nullatenus esse licitam in juramento: cum enim per orationem eternam, non nisi per talem restrictionem verificandam; adeoque simpliciter illam præstentur, à ratione perjurii nequeunt excusari: hoc est de juramento, per talia verba præstitis, quæ verum aliquem sensum, à jurante eadem causa intentum, etsi ab eo, cui juratur, non intellectum, habent, ut post alios docet *Viggers de Juramento lib. 12. n. 94.* tunc enim simpliciter juratur verum, non falsum.

Secus est de equivocatione, data justâ causâ.

QUESTIO V.

De Affabilitate & Liberalitate.

47. *Affabilitas ab Amicitia distinguitur.*
AFFABILITAS interdum appellatur nomine amicitie, in re tamen ab ea differt: nam amicitia est mutua quorundam benevolentia, utriusque nota, & in quadam communicatione fundata, ut ex Philolopho describit *Smising. de Deo Uno Tract. 3. diff. 4. num. 84.* Sic amicitia studiosorum fundatur in communicatione in studiis: amicitia militum, in communione rerum militarium, amicitia virtuosa, in communicatione & similitudine virtutis: affabilitas verò non postulat talem communicationem.

48. *Ejusdemque definitio.*
 Affabilitas rectè definitur esse virtus, quæ ad eam in verbis & factis serijs inclinatur mediocritatem, secundum quam alicujus conversatio est proximo grata & accepta. In quo spectanda est conditio, tum personæ loquentis vel agentis, tum eorum, coram quibus loquitur vel agit, & reliquæ circumstantiæ.

Dixi, factis serijs, quia pro mediocritate in jocijs servanda assignari solet ex *Philosopho lib. 4. Ethicorum cap. 9. Eutrapelia.* Observat tamen *Smising sup. num. 86.* hanc virtutem ab Affabilitate essentialiter non differre, sed tantum materialiter, penes materiam, in qua versatur: nam dum versatur in serijs vocatur simpliciter affabilitas, dum in jocijs, Eutrapelia.

49. *Quod sit objectum Affabilitatis.*
 Ex his patet Affabilitatem tendere in actiones nostras, quibus cum proximo conversamur, easque habere pro objecto materiali. Ratio objectiva, in objecto materiali reperta, est debitum fundamentum in natura nostra sic instituta, ut sit socijs. Objectum cui est proximus, quocumque est conversandum.

50. *Ei per excessum est periculum adulationis.*
 Contra Affabilitatem peccatur per excessum & per defectum: per excessum peccant, qui in familiaribus congressu nimium, dictis aut factis contra præscriptam rectæ rationis, excedunt in nimia blanditia omnia approbantes & laudantes, qui si id faciant utilitatis causa, vocantur Adulatores, si solum ut placeant, appellantur simpliciter Blandi. Per defectum peccant, qui in consortijs solent ab alijs ordinari consentire & eis contradicere ad tædium & molestiam eorum, vocanturque morosissimi, cum autem hinc nata sint sequi litigia, D. Thomas vitium hoc morositatis appellat nomine litigii.

51. *Quæ ex se non sunt nisi venialia.*
 Vitia hæc Affabilitati opposita ex ratione sua non sunt nisi venialia, ut patet in adulatione: hæc enim solum est quidam excessus in studio alijs placendi, eosque in consortijs recreandi: quæ de se non sunt gravia, per accidens tamen possunt esse talia, ut si quis aduletur alteri in peccatis ab eo commissis aut committendis, illa ementito virtutum pallio obvolvendo, honestando & approbando; & sit unus ex illis, quibus *Isaia 5.* dicitur: *Ve qui dicitis malum bonum, & bonum malum: vel si per adulationem intendatur finis graviter malus, ut si quis aduletur alteri nocumæti corporalis vel spirituali ei inferendi causâ: de quo Proverbum 27. dicitur: Meliora sunt vulnera diligenti, quam fraudulenta oscula odientis. Cui consonat illud Augustini in *Plalmo 69. Plus persequitur lingua adulatoris, quam unguis interfectoris:* vel denique si accedat scandalum, datâ per adulationem alicujus gravis peccati, quod adulator poterat & debuerat prævidere, occasione.*

52. *Idem vitium in morositate non*
 Patet idem in morositate seu litigio: per hoc enim vitium solum adfertur proximo aliqua molestia & tædium, quod per se non

non est grave, nisi per accidens proximus ad gravem indignationem aut iracundiam inde provocetur. Absolutè tamen spectando utrumque hoc vitium secundum se præcisè, litigiosa pejus est adulatione: nam magis repugnat rectæ rationi in consortijs esse molestum & morosum, quam in blanditijs excedere, nisi ratione materiæ, finis vel effectus (ut frequenter contingit) adulatio morositate excedat.

Quodnam sit gravius adulatio vel morositas.

53. Liberalitas unde dicitur.

Liberalitatem Quidam sibi dictam volunt, quod libero proficitur ex animo. Alii sic dictam continent, quod libero homine digna sit, qui nec se divitijs, nec has sibi adstrictas patitur, sed animum ab eis liberum habere intendit. Definitur autem esse virtus, quæ moderatur amorem divitiarum, & consequenter inclinatur ad eas largiendum secundum rectam rationem. Unde divitiarum sunt materia remota hujus virtutis; proxima est affectus illarum, quem liberalitas moderatur, ne possessorem à legitimo usu earum retrahat, vel eas prodigat. Ex quo hujus virtutis utilitas, immo necessitas, elucet: necessarium enim est, habere affectum divitiarum, secundum rectæ rationis regulas temperatum.

Ejus materia remota divitiarum proxima harum affectus.

Quis habeat locum in pauperibus.

Non est tamen virtus Liberalitatis ita propria divitijs, ut nequeat reperiri, quoad meritum & honestatem suam, etiam in pauperibus: quippe qui etiam possunt habere affectum erga hujus virtutis exercitium, à quo per accidens defectu materiæ impediuntur. Deinde Liberalitas non tam spectatur ex multitudine & magnitudine datorum, quam ex affectu dantis, qui in paupere, rem exigui momenti largiente, potest esse major, quam in divite, magna muneris animo non prompto largiente.

54. Et cum justitia conveniat ac ab eadem discrepat.

Ex his patet Liberalitatem convenire cum Justitia in eo, quod utraque sit ad alterum & versetur circa res externas: differt autem in perfecta ratione debiti: nam debitam Justitiæ est rigorosum; Liberalitatis solum morale fundamentum in quadam decentia & honestate, ut habet D. Thomas quaest. 117. art. 5. ad 2.

55. Et per defectum opponitur Avaritia.

Liberalitati per defectum opponitur Avaritia, quia deficit in erogando (à quo Liberalitas potissimum appellatur) prohibet enim ab elargitione divitiarum ubi recta ratio eam postulat. Alio autem sensu potest dici Liberalitati opponi per excessum, quatenus scilicet excedit in estimatione & immoderato affectu divitiarum, ad eas nimio studio acquirendas vel possidendas impellens.

Quatenus Avaritia præcisè opponitur Liberalitati, solum est peccatum veniale, utpotè non aliud importans, quam inordinatum affectum erga divitias acquirendas vel retinendas. Potest erò esse mortalis, si intercurrat violatio alterius virtutis, ut si immoderatus divitiarum amor impellat ad injustam earundem acquisitionem vel possessionem: tunc enim Avaritia opponitur Justitiæ, & pro gravi vel levi ejusdem violatione gravis, quoque vel levis est. Deinde si ex Avaritia, homo ita suis divitijs affigatur, ut propter eas acquirendas vel possidendas paratus sit violare præceptum aliquod graviter obligans, puta auditionis sacri, elemosynæ &c. peccatum mortale committit.

56. Quæ entitas est solum veniale. Aliunde potest esse mortale.

Avaritia numeratur inter peccata capitalia: quia ex illa, sicut ex alijs peccatis capitalibus, multa alia vitia proficiuntur. Porro septem Avaritiæ filias enumerat D. Gregorius apud Lesium cap. 47. num. 60. nempe obdurationem cordis, inquietudinem mentis, proditorem, fraudem, perjurium, fallaciam & mendacium. De quibus videri potest Bassani V. Avaritia num. 2. Unde patet inest ab Ecclesiaste cap. 5. & 6. multa contra hoc vitium differi, quibus ejus malitia, etiam ab Apostolo ad Rom. 1. ad Ephes. 5. ad Coloss. 3. damnata, ostenditur, & miseria eorum, qui hoc vitio innodantur, enucleatur.

57. Est vitium capitale.

Cujus filia ex D. Greg. enumerantur.

Liberalitati per excessum opponitur prodigalitas, quæ est vitium, quo exceduntur limites rectæ rationis in erogatione divitiarum: prodigus enim dicitur, qui pecunias ubi, quando & quibus non debet, vel plus, quam secundum rectam rationem debet, largitur. Quod si respiciatur, non ad divitiarum largitionem, sed ad earum amorem, prodigalitas Liberalitati opponitur per defectum, quatenus minus, quam ex rectæ rationis præscripto oportet, divitiarum cura geritur. Et ita loquitur Wiggers dub. 9. Liberalitati per excessum opponens Avaritiam, per defectum prodigalitem.

58. Liberalitati per excessum opponitur prodigalitas.

Quæ describitur.

Hoc peccatum ex genere suo solum est veniale: quia prodigus est dominus suarum divitiarum, quas dum prodigè expendit, sine gravi alterius virtutis violatione, non est unde graviter peccet: simpliciter tamen peccat, quia licet verum habeat suarum divitiarum dominium, Deus tamen vetat eas aliter, quam recta ratio dicit, expendi.

59. Ex genere suo est solum veniale.

Est

Mior a-
varitia.

Est autem prodigalitas ex propria sua ratione minus peccatum, quam avaritia: partim quia minus recedit à liberalitate, velut ad quam pertinet dare, in quo excedit prodigus & deficit avarus: partim quia prodigus multis prodest, si quos sua distribuit; avarus verò vix ulli: partim, quia facilius prodigalitas, quam avaritia, curatur, scilicet vel egestate medente.

60.
Per avari-

Peccat tamen prodigalitas esse peccatum mortale, si quis suas divitias pro-

digat cum notabili aliorum damno vel scandalo, aut alicujus præcepti graviter obligantis violatione. De quo vide *Lesum c. 47. dub. 8. n. 62.*

Et hæc de virtutibus, tum in communi, tum in particulari de Theologicis, Fide, Spe & Charitate, necnon de Cardinalibus, præsertim Iustitia, ac Religione ceterisque annexis, & vitijs oppositis, dicta sufficiant, ad laudem & gloriam ejus, qui omnium virtutum fons & origo est.

F I N I S.

INDEX